

Äidin ja isän sensitiivisyys ja sen yhteys lapsen taitoon tunnistaa ja nimetä tunteita

Tiina Kankaanpää
Pro Gradu- tutkielma
Opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö
Turun yliopisto
Syksy 2017

TURUN YLIOPISTO

Kasvatustieteen tiedekunta

Rauman yksikkö

KANKAANPÄÄ; TIINA: Isän ja äidin sensitiivisyys ja sen yhteys lapsen taitoon nimetä ja tunnistaa tunteita

Pro gradu – tutkielma, 27s.

Varhaiskasvatuksen maisteriohjelma

Syyskuu 2017

Varhaislapsuudessa äidin sensitiivisyydellä on huomattu olevan merkitystä äidin ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen (Little & Carter, 2005). Lisäksi vanhemman sensitiivisyydellä on huomattu olevan yhteys lapsen myöhempään tunnekehitykseen (Steel, Steel & Croft 2008). Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus nähdään tärkeänä. Suomessa ei ole kuitenkaan paljon tutkittu kummankaan vanhemman vuorovaikutuksen laadun ja lapsen kehityksen välistä yhteyttä. Useat tutkimukset ovat keskittyneet äidin ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tutkimiseen (esim. Little & Carter, 2005; Keinänen ym., 2011). Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää äidin ja isän sensitiivisyyttä ja sen yhteyttä lapsen taitoon tunnistaa ja nimetä tunteita. Tutkimusaineisto on osa laajempaa *Vuorovaikutus ja kehitys varhaislapsuudessa* (VUOKKO) -pitkittäistutkimusta (Silvén, Poskiparta, Niemi, & Voeten 2007). Lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta leikki-tilanteesta arviointiin lapsen ollessa kaksivuotias sekä tunteiden tunnistamista ja nimeämistä lapsen ollessa neljävuotias. Tutkimuksen tulosten avulla ymmärretään äidin merkitystä lapsen ollessa kaksivuotias ja sen merkitystä tunteiden tunnistamiseen ja nimeämiseen neljävuotiaana.

Aineiston analyysiin käytettiin korrelaatiota ja regressioanalyysia. Tuloksista selviää, että mitä taitavammin äiti osasi tukea lasta itsenäisessä toiminnassa ja oppimaan ohjauksessa lapsen ollessa kaksivuotias sitä taitavammin lapsi nimesi tunteita neljävuotiaana. Isän toiminnalla ei ollut vaikutusta lapsen tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen taitoihin. Tutkimustulokset tukevat ajatusta äidin merkityksestä lapsen kehitykselle.

Asiasanat: äidin ja isän sensitiivisyys, emotionaalinen ja kognitiivinen tukeminen, tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen, varhaislapsuus

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
1.1 Vanhempi lapsen emotionaalisten ja kognitiivisten taitojen tukijana	6
1.2 Lapsen tunnetaitojen kehittyminen 0–4-vuotiaana	8
1.3 Tutkimuskysymys	9
2. Tutkimusmenetelmät	9
2.1 Osallistujat	9
2.2 Aineiston keruu ja tutkimusasetelma	10
2.3 Leikki-tilanteet	10
2.4 Tunteiden tunnistamis- ja nimeämistehtävät	12
3. Tulokset.....	13
3.1 Kuvailut tiedot	13
3.2 Äidin ja isän sensitiivisyys sekä tunteiden nimeämisen ja tunnistamisen yhteys	15
4. Pohdinta	20
5. LÄHTEET	24

1 Johdanto

Tutkimuksissa on havaittu, että äidin sensitiivisyydellä on yhteys lapsen ja äidin väliseen vuorovaikutukseen (Little & Carter, 2005). Lisäksi sensitiivisyydellä on yhteys lapsen myöhempään tunnekehitykseen (Steele, Steele, & Croft, 2008). Vanhempien taito ohjata lapsen oppimista on yhteydessä lapsen kognitiivisiin taitoihin (esim. Martin, Ryan, & Brooks-Gunn, 2006; Keinänen, Aunola, Lerkkanen, & Poikkeus, 2011; Sorariutta, Hannula-Sormunen, & Silvén 2016). Useimmat tutkimukset ovat keskittyneet äidin ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen (esim. Little, & Carter, 2005; Ainsworth, Blerhart, Waters, & Walt, 1978; Matte-Gagné, Harvey, Stack, & Serbin, 2015; Keinänen ym., 2011). Havainnoiminen tulisi kohdistaa koko perheeseen ja molempiin vanhempiin (Barnett, Den, Mills-Koonce, Willoughby, & Cox, 2008). Tärkeää on havainnoida koko perhettä yhdessä sekä miten äiti-lapsiparit ja isä-lapsiparit kytkeytyvät lapsen emotionaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen (Barnett ym., 2008).

Vanhemman sensitiivisyyttä tarkastellaan niin emotionaalisen sensitiivisyyden kuin kognitiivisen ohjauksen kautta. Emotionaalista sensitiivisyyttä tarkastellaan kiintymyssuhdeteorian avulla (Ainsworth ym., 1978) sekä emotionaalisen kyvykkyyden (Biringen, Derscheid, Vliegen, Closson, & Easterbrooks, 2014) avulla. Kiintymyssuhdeteorian tarkoituksena on ymmärtää lapsen ja hoitajan välistä yhteyttä, jossa tärkeää on vanhemman saatavilla olo (Ainsworth ym., 1978). Emotionaalisessa kyvykkyydessä aikuisen on kyettävä sovittamaan tunneilmaisunsa lapsen tunneilmaisuun (Biringen ym., 2014). Kognitiivista sensitiivisyyttä puolestaan lähestytään Vygotskin (1978) lähikehityksen vyöhykkeen avulla. Lapsen kehitystaso näkyy hänen taidoissaan, silloin kun lapsi toimii yhdessä aikuisen kanssa. Tällöin aikuisen ohjaus mahdollistaa lapsen toimimisen kehittyneemmällä tasolla, mihin hän ei kykenisi ilman aikuista. Uusi näkökulma varhaisissa ihmissuhteissa on yhteissäätely (Isosävi, & Lundén, 2013). Näkemyksessä huomioidaan sekä äiti, että vauva toimijoina, jossa vanhempi auttaa lasta sopeutumaan paremmin, vanhemman asettamiin käyttäytymisnormeihin. Tiivis yhteissäätely edesauttaa lapsen sisäsyntyistä itsesäätelyä, joka puolestaan auttaa kehittämään lapsen ajattelua ja tunteita.

Kiintymyssuhteessa voidaan erottaa kolme erilaista strategiaa jolla lapsi on kiintynyt vanhempiinsa (Ainsworth ym., 1978). Suomalaisessa vuorovaikutustutkimuksessa on havaittu, että turvallisesti kiintyneet lapset luottavat äidin saatavilla oloon sekä siihen, että heidän tarpeisiinsa vastattiin nopeasti, johdonmukaisesti sekä asiaan kuuluvalla tavalla (Kouvo ym., 2003). Lapset, jotka ovat turvallisesti kiintyneitä vanhempiinsa pitävät vanhempien läheisyydestä, mutta pystyvät tutkimaan ympäristöä ilman vanhempaa. Turvallisesti kiintyneet lapset osaavat osoittaa sekä positiivisia että negatiivisia

tunteita ja osittain säädellä niitä itsenäisesti. Sen sijaan välttelevästi kiintyneillä lapsilla ei ole tarve hakeutua vanhemman läheisyyteen jatkuvasti, vaan he ovat vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa ilman emotionaalista kykyä, eivätkä ilmaise tunteitaan avoimesti. Lisäksi välttelevästi kiintynyt lapsi saattaa kohdella vierasta kuin omaa vanhempaa. Puolestaan vastustavasti kiintyneet lapset hakevat jatkuvasti vanhemman läheisyyttä, mutta samalla vastustavat saavutettua vuorovaikutusta. Tutkijat toteavat, että vastustavasti kiintyneen lapsen tarve olla lähellä vanhempaa estää lapsen leikin ja tutkimisen.

Vanhempi-lapsisuhteessa ei havaittu olevan eroja vanhempien välillä, kun tutkimuksessa huomioitiin sekä äidin että isän toiminta (Malinen, Sevón, & Kinnunen, 2006). Molemmat vanhemmat kokivat suhteensa lapsiin hyväksi ja yhdenmukaiseksi. Tutkimuksessa vanhemmuutta määritteleväksi tekijäksi nousi lasten vaativuus: mitä vaikeampi temperamentti lapsella oli, sitä heikommaksi molemmat vanhemmat kokivat suhteen lapseen. Ainut äitejä ja isiä erottava tekijä oli pulmatilanteet, joissa äidit kokivat käyttäytymisensä muuttuvan lapsia kohtaan isiä herkemmin. Lisäksi tutkijat havaitsivat, että mitä hallitumpaa äidin tai isän toiminta oli pulmatilanteessa, sitä hallitumpaa oli myös puolison toiminta. Lundén ja Silvén (2011) ovat tutkineet äitien ja isien yhteissäätelystä vanhemman ja lapsen yhteisen leikin aikana. Tutkijat eivät havainneet eroja äitien tai isien yhteissäätelystä lapsen kanssa, vaan molemmat osapuolet olivat yhtä sitoutuneita toisiinsa leikin aikana. Tutkimustulokset osoittivat, että yksipuolinen sääätely leikin aikana oli sekä äitien että isien kanssa yhtä yleistä. Sitoutumatonta sääätelyä oli isien kanssa hieman enemmän kuin äitien. Saadut tulokset tukevat käsitystä äitien ja isien samanlaisesta vanhemmuudesta (Lundén, & Silvén, 2011).

Keskustelua on herättänyt, miten äiti-lapsi- tai isä-lapsi-suhteet eroavat tai mitä yhteistä niillä on (Bretherton, 2010). Tutkimuksessaan Bretherton (2010) on havainnut, että isät näkevät äidit ymmärtäväisempinä lapsen hätää kohtaan. Tutkimuksessa isät kertoivat tuntevansa itsessään turhautuneisuutta, koska lapsi hylkää isän yritykset lohduttajana. Jotkut isät odottavat, että lapsi kasvaa ja hänet hyväksytään turvaksi, kun äiti on poissa. Molempien vanhempien ollessa läsnä, lapsen turvautuessa äitiin, kokee äiti empatiaa isää kohtaan, kun isä jätetään ulkopuolelle. Tutkimuksessa havaittiin, että äiti koetaan kiintymyshahmona ja isä leikkikaverina. Tutkimuksessa mukana olleista perheistä pienellä osalla isä oli kiintymyksen kohde ja tällöin äidit ilmaisivat pettymystään jäädessään ulkopuoliseksi lohduttajaksi. Tutkimuksessa havaittiin, että isät veivät lasten kehitystä eteenpäin äitien toimiessa ylisuojelevina lasta kohtaan.

Gordon ja Fieldman (2008) ovat tutkineet äitejä, isiä sekä heidän ensimmäistä lastaan. Tutkijat eivät löytäneet eroja äidin tai isän toiminnasta kahden kesken vauvan kanssa. Tutkijat havaitsivat, että jo

kolmen kuukauden ikäinen vauva pystyy tulkitsemaan muutoksia vanhempiensa välisessä vuorovaikutuksessa. Tällöin lapsi pystyy vaihtamaan tarkkaavuutensa kohdetta vanhemmasta toiseen ja myös sopeutumaan näihin muutoksiin. Tutkijat selittävät tätä kykyä sillä, että noin 3-4 kuukauden ikäinen vauva alkaa kiinnostua sosiaalisesta vuorovaikutuksesta toisten ihmisten kanssa.

1.1 Vanhempi lapsen emotionaalisten ja kognitiivisten taitojen tukijana

Emotionaalisen saatavillaolon teoriassa on tärkeää vanhemman ja lapsen vastavuoroinen tunneperäinen saatavillaolo. (Biringen ym., 2014). Kyseinen teoria pohjautuu vanhemman kykyyn reagoida niin lapsen myönteisiin kuin kielteisiin tunteisiin, mutta myös lapsen kykyyn vastata ja olla aktiivinen aloitteentekijä. Emotionaalisen saatavillaolon teoriasta on eroteltu erilaisia ulottuvuuksia aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksesta, jotka saavutetaan yksilöllisillä kiintymyssuhteilla. Teoriassa nähdään vanhempi lapsen auttajana ja tukijana lapsen tunneilmaisun oppimisessa, jossa tärkeää on sallia lapsen vapaa ympäristön tutkiminen sekä antaa lapselle mahdollisuus osallistua ja tehdä aloitteita. Emotionaalisen kyvykkyyden avulla on tutkittu mm. äitien reagointikykyä lapsen tarpeille, lapsen tunteiden säätelyä sekä äidin tunkeilevuutta lapsen toimintaan. (Little, & Carter, 2005). Tutkimuksessaan Little ja Carter (2005) löysivät yhteyden äidin vähäisellä saatavilla ololla lapsen heikompaan tunteidensäätelyyn emotionaalisesti haastavissa tehtävissä. Lisäksi äidin vihamielisyydellä ja lapsen stressinsäätelyn vaikeuksilla lapsen ollessa yksivuotias oli yhteys.

Pienet lapset ovat aluksi riippuvaisia vanhemman oppimaan ohjauksesta, mutta tulevat kykeneviksi toimimaan itsenäisesti ajan kuluessa, kun vanhemmat osaavat säätää omaa tukeaan lapsen taitojen ja mielenkiintojen lisääntyessä (Vygotsky, 1978). Tutkijat ovat havainneet, että lapsen itsenäisyyden tukeminen on keskeinen osatekijä lapsen kehityksessä (Matte-Gagné ym., 2015). Mitä vähemmän äidit tukivat lasten itsenäisyyttä kouluiässä ja suosivat kontrolloivaa tukea sitä, enemmän lapsilla oli ongelmia varhaisaikuisuudessa. Silvén ja Vienola (1995) toteavat, että äidin ja lapsen vuorovaikutuksesta on mahdollista erottaa äidin saatavillaolo ja äidin antama älyllinen tuki lapsen itseohjaavuudelle, kun he havainnoivat äidin ja lapsen välistä yhteisleikkiä. Äidin tapa ohjata leikkiä eteenpäin tuki lapsen kehitystä. Lapsen itsenäisyyttä tukevat äidit auttoivat lasta toteuttamaan omia tavoitteitaan. Äitien älyllinen tuki oli monipuolista ja äidit kiinnittivät lapsen huomion olennaisiin asioihin sekä asioiden välisiin yhteyksiin. Nämä taitavat äidit osasivat yhdistää lelut lapselle tuttuihin asioihin sekä osasivat pilkkoa eteen tulevat ongelmat pienempiin osiin ja ratkaista ne. Tutkimuksessaan Matte-Gagné ym., (2015) ovat tutkineet äidin ja lapsen vuorovaikutuksessa olevaa itsenäisyyden määrää. Tutkimuksen ensimmäiset mittaukset tehtiin lasten ollessa 1–6 -vuotiaita. Itsenäisen tuen määrää arvioitiin äidin tarjoaman oppimisen ohjauksen, sanallisen avun tarjoamisen, joustavuuden,

osallistumisen, lapsen taitojen mukaan etenemisen, erilaisten vaihtoehtojen tarjoamisen, motivoinnin sekä erilaisten asioiden huomioon ottamisen kannalta. Tutkijat havaitsivat, että mitä enemmän äiti tarjosi lapselleen itsenäisen toiminnan tukea vapaan leikin aikana, sitä voimakkaampi oli positiivinen vaikutus lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen.

Tutkimuksessaan Sorariutta, Hannula-Sormunen ja Silvén (2016) ovat osoittaneet, että äidin kognitiivinen ohjaus yhteisen leikin aikana lapsen ollessa yksivuotias ennusti lapsen kielellisiä taitoja kaksivuotiaana ja matemaattisia taitoja kolmevuotiaana. Kognitiivisen ohjauksen ulottuvuuksista itsenäisen toiminnan tukeminen oli yhteydessä lapsen lukumäärätaitoihin, esineen kokoon ja muotoon liittyviin avaruudellisen hahmottamisen taitoihin sekä oppimisen ohjaaminen puolestaan sanaston laajuuteen ja esineen sijaintiin liittyviin avaruudellisiin taitoihin.

Martin, Ryan ja Brooks-Gunn (2006) ovat tutkineet äitien ja isien yhteisvaikutusta lasten matemaattisiin taitoihin. Tutkijat havaitsivat, että mitä enemmän molemmat vanhemmat tukivat oppimista emotionaalisesti ja kognitiivisesti leikkitalanteessa lapsen ollessa kaksivuotias sitä paremmat lapsen taidot olivat viisivuotiaana. Tutkijat havaitsivat, että lapsen molempien vanhempien ollessa kannustavia lapsen taidot olivat parempia. Hallers-Haalboom, Mesman, Groeneveld, Endendijk, van Bergel, van der Pol ja Bakermans-Kranenburg (2014) ovat tutkineet äitejä ja isiä, joilla on kaksi lasta. Tässä tutkimuksessa äidit ovat osoittaneet korkeampaa asianmukaista ja lämmintä reagointia alle neljä vuotiaiden lasten kanssa ja alemmaa kontrollia lapselleen kuin isät. Eroa selitettiin johtuvan osittain siitä, että äidit ovat ensisijaisia hoitajia lapsille ja heillä siksi on enemmän tietoa lapsen käyttäytymisestä kuin isillä. Toinen selitys voisi olla, että äidit ovat herkempiä lapsen tarpeille kuin isät. Tutkijat toteavat, että lapsen emotionaalista kehitystä tukeva vanhempi antoi lapselle tilaa tutkia ja pidättäytyy tunkeutumasta lapsen toimintaan ja antoi lapsen johtaa leikkiä.

Lasten tunteidensäätelyn kehitys ajoittuu lapsen syntymästä nuoruusvuosiin. Kahden ensimmäisen elinvuoden aikana lapsi hankkii tietoa ja ymmärrystä tunteista sekä selviytymiskeinoja kahdenkeskiseen säätelyyn yhdessä vanhemman kanssa erilaisissa tilanteissa. Kolmesta kuuteen vuoteen lapsi harjoittelee tunteidensäätelyä yhdessä vanhemman kanssa, tässä vaiheessa vanhemman apu tunteidensäätelyssä vähenee vähitellen ja lapsi oppii itsenäisesti säätelämään ja havainnoimaan tunteidensäätelyään (Holodonsky, & Fredlmeier, 2005). Tirkkosen, Kokkosen ja Pulkkinen (2004) mukaan vanhempien toimintatavat ovat yhteydessä lasten tunnekäyttäytymiseen ja tunteiden säätelystrategioiden on huomattu siirtyvän vanhemmilta lapsille.

Tutkijat ovat huomanneet, että vanhemman ja lapsen kiintymyssuhteen laatu lapsen ollessa yksivuotias ja lapsen taito nimetä tunteita kuusivuotiaana ovat yhteydessä toisiinsa (Steele ym., 2008). Lapsi pystyy nimeämään tunteita paremmin, jos hänellä on ollut turvallinen kiintymyssuhde vanhempaan 1-vuoden iässä. Rieffe ja de Rooij (2012) ovat puolestaan havainneet, että mitä heikommin lapsi tunnistaa tunteita varhaislapsuudessa sitä suurempi riski on, että hän kärsii sisäisistä ongelmista, kuten masennuksesta tai erilaisista peloista jo kymmenen vuotiaana.

1.2 Lapsen tunnetaitojen kehittyminen 0–4-vuotiaana

Tunteiden tunnistaminen on taito, jota tarvitaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (McKown, Gumbiner, Russo, & Lipton 2009). Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen nähdään laajempänä kokonaisuutena lapsen emotionaalisessa kehityksessä (Rieffe, & De Rooij, 2012).

Tutkijat ovat havainneet, että lapsi tunnistaa tunteita vauvaiässä (Ichikawa, & Yamaguchi, 2013). Seitsemän kuukauden ikäinen vauva osaa tunnistaa ja havainnoida tunteita kuten iloa ja vihaa. Tässä iässä lapsi osaa tunnistaa kehittyvän vihan tunteen, jos tunne on pysyvä. Vihaisen tunteen tunnistaminen kertoo vauvan osaavan tulkita lähestyvää vaaraa. Vuoden ikäinen lapsi pystyy ymmärtämään toisten tunnetiloja omassa toiminnassaan (Leppänen, 2001). Lapsi tunnistaa yksivuotiaana toisten lasten positiivisia ja negatiivisia tunteita sekä osaa tehdä muutoksia omaan toimintaan näiden tunteiden pohjalta (Nichols, Svetlova, & Brownell, 2010). Kolmesta kuuteen vuoteen lapsi alkaa oppia tunnistamaan sosiaalisia tunteita kuten ylpeyttä, häpeää ja syyllisyyttä (Holodonsky, & Fredlmeier, 2005). Holodonskyn ja Fredlmeierin (2005) mukaan näiden tunteiden ymmärtäminen auttaa lasta tulemaan tietoisiksi itsestään ja liittämään hänet kulttuurisiin normeihin ja sääntöihin.

Widen ja Rusell (2004) ovat tutkineet 3–4 -vuotiaita lapsia ja heidän kykyään kertoa kuvista toisten lasten tunteita. Tutkimuksessa käytettiin viittä perustunnetta ilo, viha, pelko, yllätyksellisyys ja inho. Iloisuudesta lapset osasivat luoda johdonmukaisen tarinan, mutta muista tunteista se oli vaikeampaa. Tutkijat havaitsivat, että lapset tulkitsivat toisten tunteita sekä vihjeiden, että käyttäytymisen seurausten kautta. Vihjeiden vaikutus oli merkitsevää jo kolmevuotiaana, mutta vielä voimakkaampaa se oli neljävuotiaana. Ennen kolmea ikävuotta lapsilla oli paljon kokemusta ilmeistä ja he pystyivät luokittelemaan niitä miellyttävinä tai epämiellyttävinä.

Perustunteiden kuten esimerkiksi ilon, ja surun nimeäminen on lapsille helpompaa syy-seuraus-kertomusten kautta kuin ilmeistä (Widen, & Rusell, 2010). Tarinat muodostuvat tyypillisistä syistä ja

käyttäytymisen seurauksista. Jokaisesta tunteesta on oma tarina esim. iloisuus, jossa on Joannan syntymäpäivä ja kaikki hänen ystävänsä ovat tulleet juhliin ja antavat hänelle lahjan. Joanna hyppii ylös alas ja taputtaa käsiään yhteen. Tarinan jälkeen lasten tuli kuvailla syytä tai seurausta Joannan tunteelle. Lapsille oli tyypillistä yhdistää perustunne sosiaalisiin tunteisiin kuten häpeään ja hämmennyneisyyteen. Näin ollen lapsen tunteiden tunnistaminen vaatii käytännön emotionaalisia kokemuksia kehittyäkseen sanovat Widen ja Rusell (2010). Lasten tunteiden tunnistamista on tutkittu 3–4-vuoden iässä erilaisten tarinoiden avulla, joissa lapsilta edellytetään päättelyä omista ja toisten tunteista (Wan, Liu, & Su, 2014). Tutkimuksessa havaittiin, että lapset tunnistavat ilon aikaisemmin ja nopeammin, kuin he tunnistavat surun, pelon tai vihan.

1.3 Tutkimuskysymys

Tässä tutkimuksessa etsitään vastausta siihen, onko äidin ja isän emotionaalinen sensitiivisyys ja kognitiivinen ohjaus leikki-tilanteessa 2-vuotiaan lapsensa kanssa yhteydessä lapsen kykyyn tunnistaa ja nimetä tunteita 4-vuotiaana.

2 Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus on osa laajempaa *Vuorovaikutus ja kehitys varhaislapsuudessa* –pitkittäistutkimusta, jonka tavoitteena on selvittää, mitkä asiat vaikuttavat vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa vaikuttavat lapsen myöhempään emotionaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen (Silvén, Poskiparta, Niemi, & Voeten 2007).

2.1 Osallistujat

Osallistujat valittiin tutkimukseen (Silvén ym., 2007) väestörekisterikeskuksen kautta tammi- tai helmikuussa vuonna 1992. Mukaan tutkimukseen otettiin kahden vanhemman perheitä, joiden lapsi oli täysiaikainen ja terve esikoinen. Perheet asuivat Etelä-Suomessa. Sopivia perheitä löytyi 105 ja heihin otettiin yhteyttä puhelimitse ja postitse. Perheistä 66 suostui mukaan tutkimukseen. Perheet, jotka kieltäytyivät tutkimuksesta, eivät poikenneet osallistuneiden vanhempien sosioekonomisen aseman, lapsen terveyden tai muiden taustatekijöiden suhteen. Tutkimuksen alkaessa lasten ikä oli yksi vuotta. Äitien ikä tutkimuksen aloitushetkellä oli 21-37 vuotta ja isien 22-46 vuotta. Tähän tutkimukseen osallistui 66 perhettä, joista tyttöjä oli 40 ja poikia 26 (kts tarkemmin Silvén ym., 2007). Aineistossa oli puuttuvia tietoja lasten taidoissa 4-vuotiaana viisi puuttuvaa tietoa. Isissä puuttuvia tietoja oli (13),

puuttuvat tiedot johtuvat siitä, että osa perheistä menetti mielenkiinnon tutkimusta kohtaan ja jättäytyivät siitä pois. Puuttuvat tiedot korvattiin SPPS-ohjelman EM-menetelmällä, joka korvaa olemassa olevien tietojen perusteella puuttuvat tiedot todennäköisemmillä arvoilla.

2.2 Aineiston keruu ja tutkimusasetelma

Tutkimusaineisto kerättiin videoimalla erikseen äitien ja lapsen ja isän ja lapsen leikki-tilanteet lapsen ollessa kaksivuotias. Lapsen taitoja tunnistaa ja nimetä tunteita arvioitiin lapsen ollessa neljävuotias tutkimushuoneessa. Leikki-tilanne kesti noin 10 minuuttia ja tunnetaitojen testaus noin 5 minuuttia. Kaikki tilanteet videoitiin ja litteroitiin myöhempää käsittelyä varten.

2.3 Leikki-tilanteet

Videoiduissa leikki-tilanteissa äiti tai isä istui lapsen kanssa vierekkäin pöydän äärellä tutkimushuoneessa kasvot kohti kameraa. Kameran käynnistämisen jälkeen vanhempi-lapsi parille annettiin eteen Dubloja. Dubloissa oli mm. ihmishahmoja, eläimiä, vene, auto, eri kokoisia sänkyjä, tiskipöytä, kattila, pannu ja muita tuttuja esineitä lapsille. Vanhempi ja lapsi saivat vapaasti leikkiä leluilla. Tutkija antoi ohjeeksi ”Hän (lapsi) saa leikkiä tässä leluilla ja sinä (vanhempi) voit osallistua leikkiin niin kuin muutenkin osallistuisit. Tarkoitus on luoda tilanteesta mahdollisimman luonnollinen. Palaan takaisin 10 minuutin kuluttua”. Tutkija poistui huoneesta sulkien oven perässään. Vanhempi ja lapsi jäivät kahdestaan tutkimushuoneeseen. Kymmenen minuutin jälkeen tutkija palasi huoneeseen ja kertoi leikki-ajan päättyneen sekä katkaisi videoinnin.

Vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta leikki-tilanteesta arviointiin käyttämällä Parent’s Interactional Sensitivity with the Child –arviointimenetelmää (Silvén, Niemi, & Voeten 2002; Sorariutta ym., 2017.) Vanhemman ohjauksesta arvioitiin (1) itsenäisen toiminnan tukemista, (2) oppimisen ohjaamista, (3) emotionaalista tukea ja (4) vanhemman omien tunteiden ilmaisemista. Itsenäisen toiminnan tukeminen sisälsi väittämät: 1. Pääasiassa lapsi asettaa toiminnan tavoitteet, jopa vanhemman ja lapsen yhteisen leikin aikana; 2. Vanhempi sallii lapsen itsenäisen suorituksen puuttumatta tarpeettomasti lapsen toimintaan; 3. Vanhempi valvoo tai rajoittaa tarpeettomasti lapsen älyllistä toimintaa ja välillä jopa katkaisee sen toteuttaakseen omat tavoitteensa. Oppimisen ohjaaminen sisälsi väittämät: 4. Vanhemman antama ohjaus on hienovaraista ja lapsen omia tavoitteita kunnioittavaa ja edistävää; 5. Jos vanhempi pyrkii vaikuttamaan lapsen tavoitteisiin, hän lähtee lapsen omasta toiminnasta ja asettaa uuden tavoitteen yleensä asteen verran lapsen sen hetkistä tavoitetta ja taitoja korkeammalle; 6. Tarpeen vaatiessa vanhempi auttaa lasta ja voi ohjata tätä rajaamalla ongelmaa pienemmiksi,

helpommin hallitaviksi kokonaisuuksiksi tai pala palalta pilkkomalla ongelmat osiksi; 7. Vanhempi sovittaa ohjauksensa lapsen kognitiiviseen kehitystasoon. Emotionaalisen tuen väittämät: 8. Vanhempi seuraa ja tiedostaa lapsen mielialoja, tunteita ja niiden heilahteluja jopa silloin, kun hän itse puuhailee jotain muuta; 9. Vanhempi jakaa lapsen kanssa niin myönteiset kuin kielteisetkin tunteet ja onnistuu sovittamaan tunnetilansa lapsen tunnetilaan; 10. Vanhemman ja lapsen vaihtamista hymyistä ja katseista voidaan päätellä, että lapsesta on mukava jakaa asioita vanhemman kanssa; 11. Vanhempi tulkitsee lapselle tämän tunteita. Hän osoittaa lapselle ymmärtävänsä, miltä lapsesta tuntuu ja huomioi lapsen tunteet eleissään ja puheessaan ja toiminnassaan. Vanhemman emotionaalisten tunteiden ilmaisemisen väittämät: 12. Vanhempi ilmaisee myönteisiä tunteitaan aidosti; 13. Vanhempi ilmaisee kielteisiä tunteitaan avoimesti tai peiteltysti.

Jokainen väittämä pisteytettiin asteikolle 1-3 (1, 1.5, 2, 2.5, 3). Mitä paremmin vanhemman toiminta vastasi annettuja kriteerejä, sitä korkeammat pisteet vanhempi sai kohdista. Pisteytyksessä yksi piste (1) tarkoitti, että ilmiötä oli havaittavissa vähän tai ei lainkaan, kaksi pistettä (2), että jonkin verran ja kolme pistettä (3), että paljon. Kohdat 1.3 Vanhempi valvoo tai rajoittaa tarpeettomasti lapsen älyllistä toimintaa ja välillä jopa katkaisee sen toteuttaakseen omat tavoitteensa ja 4.2 Vanhempi ilmaisee kielteisiä tunteitaan avoimesti tai peiteltysti ovat käänteisiä tarkoittaen, että yksi piste) (1) paljon, kaksi pistettä (2) jonkin verran ja kolme pistettä (3) vähän tai ei lainkaan.

Vanhempien sensitiivisyys muuttujat muodostettiin käyttämällä pääkomponenttianalyysia (PCA; Principal Component Analysis) (kts. tarkemmin Sorariutta ym., 2017), jotta vanhempi- ja lapsimuuttujien määrä saatiin pienemmäksi ja tiiviimmin kuvaavaan vuorovaikutuksen laatua. PCA tuotti z-pisteet, joiden keskiarvo on 0 ja vaihtelu 1. PCA vanhemman kognitiivisille väittämille tulostui kahden komponentin ratkaisuksi, josta kummankin pääkomponentin itseisarvo oli vähintään 1. PCA erotti kaksi kognitiivisen ohjauksen ulottuvuutta, autonomisen tuen (väittämät 1-3) ja oppimisen ohjaamisen (väittämät 4-7). Samoin PCA vanhemman emotionaalisille väitteille tulostui kahden komponentin ratkaisuksi ja erotti kaksi emotionaalisen tuen ulottuvuutta, emotionaalisen tuen (väittämät 8-11) ja vanhemman tunteiden ilmaisemisen lapselle (väittämät 12-13).

Arvioinnin luotettavuus

Ennen tutkimusaineiston käsittelyä luotettava koulutettu tutkija arvioiva äiti-lapsi tilanteet. Toinen tutkija arvioi isä-lapsi tilanteet. Kolmas tutkija arvioi ($n=20$) äiti-lapsen-tilannetta ja neljäs tutkija arvioi ($n=20$) isä-lapsi-tilannetta.

Arvioitsijoiden väliset äitien ja isien sensitiivisyysmuuttujien reliabiliteettikertoimet ovat esitetty alla:

- (1) Vanhemman kyky tukea itsenäisyyttä .81-.89 (äidit) ja .77-.83 (isät);
- (2) vanhemman kyky ohjata oppimista .70-.79 (äidit) ja .71-72 (isät);
- (3) vanhemman kyky tukea tunnetaitoja .77-.82 (äidit) ja .77-.85 (isät);
- (4) vanhemman ilmaiset tunteet .71-80 (äidit) ja .81-.88 (isät).

2.4 Tunteiden tunnistamis- ja nimeämistehtävät

Tunteiden tunnistamis- ja nimeämistehtävät testattiin yliopiston tutkimushuoneessa (kts tarkemmin Silvén ym., 2007). Tilanteet videoitiin. Testitilanteessa testaja ja lapsi istuivat vierekkäin pöydän ääressä. Ennen varsinaista testausta testaja esitteli lapselle paperinuken, joka oli puettu niin, että sekä tytöt että pojat voivat samaistua häneen Mattina tai Maijana. Aluksi tutkija näytti paperinuken, joka oli puettu sukupuolineutraalisti ja kertoi: ”Minäpä kerron sinulle Matista/Maijasta, joka on neljävuotias niin kuin sinäkin.” Tämän jälkeen paperinukke laitettiin pöydälle ja lapsen kanssa tehtiin kaksi peräkkäistä tehtävää: ensin tunteiden nimeämistehtävä ja tämän jälkeen tunteiden tunnistamistehtävä. Tehtävät tehtiin tässä järjestyksessä, jotta tunnistustehtävä ei olisi vaikuttanut nimeämistehtävään. Testitilanne kesti noin viisi minuuttia riippuen lapsen keskittymiskyvystä ja kertomisen runsaudesta.

Tunteiden nimeämisen tehtävässä lapsen oli tarkoitus tunnistaa kasvokuvakorteista viisi perustunnetta. Kuvat näytettiin lapsille aina samassa järjestyksessä: iloinen, surullinen, vihainen, pelokas ja hämmästynyt. Jos lapsi ei osannut vastata itsenäisesti, tutkija kysyi ”Onko Matti /Maija kuvassa iloinen?”. Tilanne pisteytettiin siten, että lapsi saattoi saada jokaisesta tunteesta 0, 1 tai 2 pistettä. Maksimi pistemäärä tehtävästä oli 10. Kaksi pistettä sai, jos lapsi osasi nimetä tunteen oikein. Yhden pisteen sai, jos lapsi kuvaili tunteeseen liittyvää toimintaa tai ilmettä. Yhden pisteen sai myös, jos

lapsi vastasi väärin, mutta korjasi vastaustaan, kun testaaja kysyi kysymyksen uudelleen. Nolla pistettä sai, jos lapsi ei osannut nimetä tunnetta, vastasi väärin, matki kuvan ilmeitä, kieltäytyi vastaamasta, vastasi en tiedä tai en muista.

Tunteiden tunnistamisen tehtävässä tutkija asetti samat kortit tiettyssä järjestyksessä pöydälle. Ylärivissä olivat pelokas ja surullinen ja alarivissä vihainen, iloinen ja hämmästynyt. Tutkija sanoi lapselle: ”Katsotaan kaikkia kuvia yhdessä. Osoita kuvista tunteita.” Lapsen tehtävänä oli osoittaa tunnetta, jonka tutkija oli nimennyt. Tutkija nimesi tunteet yksi kerrallaan. Tunteet tunnistettiin samassa järjestyksessä kuin aikaisemmassa tehtävässä. Ensimmäisenä nimettiin iloinen. ”Missä kuvassa Matti / Maija on iloinen?” Seuraavina olivat tunteet surullinen, vihainen, pelokas ja hämmästynyt. Jokaisen tunteen kohdalla lapsi sai 0, 1 tai 2 pistettä, joten maksimi pistemäärä tunteiden tunnistamistehtävässä oli 10. Kaksi pistettä sai, jos lapsi osasi osoittaa oikeaa kuvaa kysyttäessä tunnetta. Yhden pisteen sai, jos lapsi näytti aluksi yhtä tai useampaa kuvaa päätyen kuitenkin itsenäisesti oikeaan vastaukseen. Nolla pistettä sai, jos lapsi osoitti väärää tai useampaa kuvaa.

Muuttujia yhdistettiin summamuuttujiksi. Nimeämisen summamuuttuja muodostettiin siten, että laskettiin yhteen lapsen saamat pisteet viiden tunteen nimeämisestä (ilo, suru, viha, pelko, hämmästys). Tunnistamisen summamuuttujat muodostettiin siten, että laskettiin yhteen lapsen saamat pisteet viiden tunteen nimeämisestä. Lopullisessa pisteytyksessä lapsi sai yhden pisteen täysin oikeasta vastauksesta ja nolla pistettä väärästä vastauksesta. Tällöin tunteiden nimeämisen kokonaispistemääräksi tuli viisi pistettä ja tunteiden tunnistamisesta kokonaispistemääräksi viisi pistettä. Tämän pisteytyksen pohjalta tehtiin summamuuttujat, joita käytettiin tilastoanalyysissä.

3 Tulokset

3.1 Kuvailevat tiedot

Ennen tutkimuskysymykseen vastaamista esitetään äiti-lapsimuuttujien sekä isä-lapsimuuttujien kuvailevat tiedot. Taulukossa 1 näkyvät äitien ja isien sensitiivisyysmuuttujien vaihteluväli. Äitien ja isien emotionaalisen sensitiivisyyden ja kognitiivisen ohjauksen keskiarvo on kaikilla 0 ja keskihajonta 1.00 (Sorariutta ym., 2017). Äideillä suurinta vaihtelua oli emotionaalisessa tuessa ja pienintä vaihtelua oli äideillä tunteiden ilmaisussa. Isillä suurinta vaihtelua oli tunteiden ilmaisussa ja vähintään vaihtelua isillä oli emotionaalisessa tuessa.

Taulukko 1

Kuvailevat tiedot äitien ja isien (N=66) sensitiivisyysmuuttujista

	vaihteluväli	
	Äidit	Isät
1. Itsenäisyyden tuki	-1.80-1.70	-1.91-2.09
2. Oppimisen ohjaus	-1.60-2.09	-1.34-2.41
3. Emotionaalinen tuki	-1.79-2.20	-1.40-2.20
4. Tunteiden ilmaisu	-2.58-1.19	-3.72-1.10

Taulukossa 2 on esitetty lasten tunnemuuttujien keskiarvot, keskihajonnat ja vaihteluvälit.

Taulukko 2

Kuvailevat tiedot lapsen tunteiden tunnistamisesta ja nimeämisestä 4-vuotiaana (N=61).

	ka	kh	vaihteluväli
1. Tunteiden tunnistaminen	3.5	1.4	0-5
2. Tunteiden nimeäminen	2.7	1.2	0-5

Taulukosta 3 nähdään äitien ja isien sensitiivisyysmuuttujien korrelaatiot, lasten tunnemuuttujien korrelaatiot lapsen ollessa 2-vuotias sekä lasten tunnemuuttujien väliset korrelaatiot lapsen ollessa 4-vuotias. Kaikki äitien sensitiivisyysmuuttujat korreloivat positiivisesti keskenään, mutta tunteiden ilmaisu oli heikommin yhteydessä muihin äidin sensitiivisyysmuuttujiin. Mitä taitavampi äiti oli lapsen kognitiivisen ohjauksen ulottuvuuksilla, sitä taitavampi hän oli myös emotionaalisen sensitiivisyyden ulottuvuuksilla. Mitä enemmän äiti tuki lapsen itsenäistä toimintaa, ohjasi lapsen oppimista ja antoi emotionaalista tukea, sitä taitavampi lapsi oli nimeämään tunteita. Isän kognitiivisen ohjauksen muuttujat korreloivat keskenään ja emotionaalisen tuen muuttujan kanssa, mutta eivät ole merkittävästi yhteydessä isän tunteiden ilmaisun muuttujaan. Mitä taitavampi isä oli kognitiivisen ohjauksen ulottuvuuksilla, sitä taitavampi hän oli myös emotionaalisen sensitiivisyyden ulottuvuuksilla. Isien sensitiivisyysmuuttujista ei yhdelläkään ollut yhteyttä lapsen tunnetaitoihin. Tunnemuuttujat korreloivat keskenään, eli mitä taitavampi lapsi oli tunnistamaan tunteita, sitä taitavampi hän oli myös nimeämään tunteita ja päinvastoin.

Taulukko 3

Äitien ja isien sensitiivisyysmuuttujien ($N=66$) ja lapsen tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen ($N=61$) väliset korrelaatiot (Pearson)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Äidin sensitiivisyys										
1. Itsenäisen toiminnan tuki	-									
2. Oppimisen ohjaus	.75	-								
3. Emotionaalinen tuki	.72	.74	-							
4. Tunteiden ilmaisu	.53	.43	.50	-						
Isän sensitiivisyys										
5. Itsenäisen toiminnan tuki	.48	.39	.32	.32	-					
6. Oppimisen ohjaus	.33	.25	.21	.23	.60	-				
7. Emotionaalinen tuki	.43	.29	.42	.33	.61	.72	-			
8. Tunteiden ilmaisu	.08	-.07	.004	.17	.26	.20	.32	-		
Lapsen taidot										
9. Tunteiden tunnistaminen	.12	.16	.22	.16	.14	.14	.10	-.01	-	
10. Tunteiden nimeäminen	.33	.33	.29	.01	.16	.13	.17	-.08	.39	-

Huomaa. Lihavoidut tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä, $p < .05$. Äitien ja isien sensitiivisyysmuuttujat 1-8 sekä lasten tunnemuuttujat 9-10.

3.2 Äidin ja isän sensitiivisyys sekä tunteiden nimeämisen ja tunnistamisen yhteys

Äitien ja isien sensitiivisyysmuuttujien yhteyttä lapsen tunteiden nimeämisen ja tunnistamisen taitoihin neljävuotiaana tutkittiin regressioanalyysin avulla. Regressioanalyysin avulla haluttiin tutkia äitien ja isien sensitiivisyysmuuttujien ja lasten tunnemuuttujien välistä yhteyttä ja ennustaa mallien selitystasetta (Nummenmaa, 2009). Ensin selvitettiin ennustaako äidin tai isän kognitiivinen ja emotionaalinen tuki lapsen taitoa tunnistaa tunteita ja sen jälkeen, ennustaako sensitiivinen tuki lapsen taitoa nimetä tunteita. Selittävät muuttujat lisättiin regressioanalyysiin niin, että ensimmäisessä askelmassa oli äiti ja toisessa askelmassa oli isä. Testaus tehtiin myös toisin päin siten, että ensimmäisessä askelmassa oli isä ja toisessa askelmassa äiti.

Taulukosta 4 nähdään, että äidin emotionaalinen tuki lapsen taitoon tunnistaa tunteita on merkitsevä ensimmäisessä askelmassa, mutta kun toiseen askelmaan lisätään isän emotionaalinen tuki malli ei

enää ole merkitsevä. Tulosten perusteella voimme päätellä, että mitä enemmän äiti tuki lasta emotionaalisesti lapsen ollessa kaksivuotias sitä taitavampi lapsi oli nimeämään tunteita neljävuotiaana, vaikka huomioitiin isän taito tukea lasta emotionaalisesti.

Taulukko 4

Vanhempien emotionaalinen tuki ($N=66$) ja lapsen tunteiden nimeäminen ($N=61$)

	Tunnistaminen
	β
1. Askelma	
Äidin emotionaalinen tuki	.22
R ² Squared change (muutos)	.05
F	2.97_{1,58}
2. Askelma	
Äidin emotionaalinen tuki	.21
Isän emotionaalinen tuki	.02
R ² Squared change (muutos)	.00
F	1.47 _{2,57}

Huomaa. Lihavoidut tulokset lähestyvät merkitsevää, $p < .05$

Taulukosta 5 havaitaan, että ensimmäisessä askelmassa äidin itsenäisyyden tuella lapsen ollessa kaksivuotias oli merkittävä yhteys lapsen taitoon nimetä tunteita neljävuotiaana. Kun mallin toiseen askelmaan lisättiin isän itsenäisen toiminnan tuki molemmat mallit ovat merkitseviä. Tulosten perusteella voimme päätellä, että mitä enemmän äiti tuki lapsen itsenäisyyttä lapsen ollessa kaksivuotias sitä taitavampi lapsi oli nimeämään tunteita neljävuotiaana, vaikka huomioitiin isän taito tukea lapsen itsenäisyyttä.

Taulukko 5

Vanhempien itsenäisyyden tuki ($N=66$) ja lapsen tunteiden nimeäminen ($N=61$)

Nimeäminen	
	β
1. Askelma	
Äidin itsenäisyyden tuki	.33
R^2 Squared change (muutos)	.11
F	6,85 _{1,58}
2. Askelma	
Äidin itsenäisyyden tuki	.32
Isän itsenäisyyden tuki	.00
R^2 Squared change (muutos)	.00
F	3.34 _{2,57}

Huomaa. Lihavoidut tulokset ovat tilastollisesti merkittäviä, $p < .05$

Taulukosta 6 havaitaan, että mallin ensimmäisessä askelmassa äidin oppimaan ohjaus lapsen ollessa kaksivuotias oli merkitsevästi yhteydessä lapsen taitoon nimetä tunteita neljävuotiaana. Kun mallin toiseen askelmaan lisättiin isän oppimaan ohjaus, malli ei ollut merkitsevä. Tulosten perusteella voimme päätellä, että mitä enemmän äiti tuki lapsen oppimaan ohjausta lapsen ollessa kaksivuotias sitä taitavampi lapsi oli nimeämään tunteita neljävuotiaana, vaikka huomioitiin isän taito tukea lapsen oppimaan ohjausta.

Taulukko 6

Vanhempien oppimisen ohjaus ($N=66$) ja tunteiden nimeäminen 4-vuotiaana ($N=61$)

	Nimeäminen
	β
1. Askelma	
Äidin oppimisen ohjaus	.33
R^2 Squared change (muutos)	.11
F	6.99 _{1,58}
2. Askelma	
Äidin oppimisen ohjaus	.31
Isän oppimisen ohjaus	.06
R^2 Squared change (muutos)	.00
F	3.54 _{2,57}

Huomaa. Lihavoidut tulokset ovat tilastollisesti merkittäviä, $p < .05$

Taulukosta 7 nähdään, että ensimmäisessä askelmassa äidin emotionaalisella tuella lapsen ollessa kaksivuotias oli merkitsevä yhteys lapsen taitoon nimetä tunteita neljävuotiaana. Kun mallin toiseen askelmaan lisättiin isän emotionaalinen tuki, malli ei ollut enää merkitsevä. Tulosten perusteella voimme päätellä, että mitä enemmän äiti tuki lasta emotionaalisesti lapsen ollessa kaksivuotias sitä taitavampi lapsi oli tunnistamaan tunteita neljävuotiaana, vaikka huomioitiin isän taito tukea lasta emotionaalisesti.

Taulukko 7

Vanhempien emotionaalinen tuki ja (N=66) ja tunteiden tunnistaminen 4-vuotiaana (N=61)

Tunnistaminen	
	β
1. Askelma	
Äidin emotionaalinen tuki	.22
R ² Squored change (muutos)	.05
F	2.97_{1,58}
2. Askelma	
Äidin emotionaalinen tuki	.21
Isän emotionaalinen tuki	.02
R ² Squored change (muutos)	.00
F	1.47 _{2,57}

Huomaa. Lihavoidut tulokset lähestyvät merkitsevää, $p < .05$

4. Pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää äidin ja isän sensitiivisyyttä leikki-ilanteessa lapsen ollessa kaksivuotias ja sen yhteyttä lapsen taitoon tunnistaa ja nimetä tunteita neljävuotiaana. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että neljävuotiaana lapsi tunnistaa tunteita paremmin, jos äiti on antanut lapselle emotionaalista tukea kaksivuotiaana. Tunteiden nimeäminen neljävuotiaana on helpompaa lapselle, jos äiti on tukenut lapsen itsenäisyyttä, antanut oppimisen ohjausta ja emotionaalista tukea lapsen ollessa kaksi vuotias. Äidin ja isän itsenäisyyden tuella lapsen ollessa kaksivuotias havaittiin olevan yhteys lapsen taitoon nimetä tunteita neljävuotiaana.

Yhdysvaltalaisen tutkimusten mukaan äitien sensitiivisyyttä ja sen vaikutusta lapsen kehitykseen on tutkittu paljon kiintymyssuhteen näkökulmasta (Little & Carter, 2005; Steel ym., 2008). Isien sensitiivisyyden vaikutuksista on kiinnostuttu vasta viime aikoina. Suomalaisia tutkimuksia, joissa olisi tutkittu sekä äitejä että isiä, löytyy muutamia. Nämä tutkimukset painottuvat lähinnä vanhempi-lapsi-suhteeseen, vanhempien toimintaan lapsen kanssa tai vanhempien yhteissääteilyyn lapsen kanssa leikin aikana (Malinen ym., 2006; Lunden & Silvén 2011). Yhdysvaltalaisia tutkimuksia, joissa on tutkittu sekä äitejä että isiä, löytyy enemmän. Ne keskittyvät sensitiivisyyden sijaan vanhempien toimintaan lasten kanssa (Bretherton 2010; Cordon & Fieldman 2008; Martin ym., 2006).

Korrelaatioista saadut tulokset osoittavat, että vanhemman emotionaalinen tuki olisi yhteydessä tunteiden tunnistamiseen, mutta regressioanalyysi ei tukenut tulosta. Regressioanalyysistä saatujen tulosten mukaan äidin tuki sekä lapsen itsenäisyydelle että oppimaan ohjaamiselle lapsen ollessa kaksivuotias on yhteydessä lapsen taitoon nimetä tunteita neljävuotiaana. Isän suorittama lapsen itsenäisyyden tukeminen äidin rinnalla on merkityksellistä lapsen tunteiden nimeämisen taitoon neljävuotiaana.

Lapsen itsenäisyyttä tukeva äiti osaa antaa lapselle tilaa asettaa omat tavoitteet leikin aikana, sekä sallii lapsen itsenäisen toiminnan puuttumatta tarpeettomasti lapsen toimintaan. Lapsen itsenäisyyttä tukee myös äidin taito olla tarpeettomasti rajoittamatta lapsen älyllistä toimintaa ja katkaista lapsen toiminta vain, jotta äiti saavuttaisi omat tavoitteet. Analyysit osoittavat yhteyden äidin lapselle antaman itsenäisyyden tuen ja lapsen tunteiden nimeämistaitojen välillä. Tulos on saman suuntainen kuin, Matte-Gagnén ym. (2015) jotka löysivät tutkimuksessaan yhteyden äidin tarjoaman itsenäisen tuen ja lapsen myöhemmän sosioemotionaalisen kehityksen välillä. Vanhemman kyky antaa lapselle tilaa vapaan leikin aikana tukee lapsen sosioemotionaalista kehitystä. Samoin Silvén ja Vienola (1995)

ovat tutkimuksessaan havainneet lapsen itsenäisyyttä tukevien äitien auttavan lasta omista tavoitteistaan. Sorariutta ym., (2016) ovat puolestaan havainneet, että äidin itsenäisen toiminnan tuki auttoi lasta esimatemaattisissa taidoissa. Oppimisen ohjaus puolestaan ennusti tutkimuksessa parempia kielellisiä taitoja ja avaruudellisen hahmottamisen taitoja. Näin ollen voidaan olettaa, että kognitiivinen ohjaus tukee lapsen akateemisia taitoja monipuolisesti.

Lapsen oppimaan ohjaamista tukeva äiti osaa hienovaraisesti ohjata lasta kohti lapsen omia tavoitteita. Äiti osaa pilkkoa ongelmat pieniin osiin, jolloin lapsen on helpompi hallita ja ratkaista ongelmat. Tutkimustulokset osoittavat, että äidin antama oppimaan ohjaus auttaa lasta nimeämään tunteita. Äiti osaa huomioida toimiessaan lapsen kognitiivisen kehitystason, äiti kunnioittaa lapsen tavoitteita sekä osaa asettaa tavoitteet hieman korkeammalle lapsen taitoihin nähden. Vygotskyn (1978) ajatus vanhemman kyvystä säädellä omaa tukea lapsen taitojen mukaan, tukee saatua tutkimustulosta. Silvénin ja Vienolan (1995) tutkimuksen mukaan äidin kyky ohjata leikkiä eteenpäin auttoi lasta omista tavoitteistaan. Lisäksi tutkijat havaitsivat taitavien äitien osaavan kiinnittää huomion oleellisiin asioihin sekä asioiden välisiin yhteyksiin.

Saatujen tutkimustulosten perusteella voidaan olettaa, että ne kaksivuotiaat lapset, jotka ovat motivoituneita leikkimään, omaavat paremman keskittymiskyvyn, jolloin äiti pystyy tukemaan ja ohjaamaan lasta paremmin leikin aikana. Näin ollen neljävuotiaana lapsi pystyy paremmin keskittymään ja toimimaan vieraan aikuisen kanssa testaustilanteessa ja ilmaisemaan osaamisensa ja taitonsa nimellä erilaisia perustunteita. Äidin verbaalisten taitojen kautta kaksivuotias lapsi on voinut leikkilanteissa omaksua syy-seuraussuhteita, jotka tukevat Widenin ja Russellin (2010) tulosta, jonka mukaan lapsille perustunteiden nimeäminen on helpompaa syy-seuraus -tarinoiden kautta.

Saatujen tulosten perusteella havaitaan, että isän toiminnalla lapsen ollessa kaksivuotias ei ollut merkitystä lapsen tunteiden tunnistamisen tai nimeämisen kehittymiseen lapsen ollessa neljävuotias. Näyttää siltä, että lapsen tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen kehittyvät yhdessä ensisijaisen hoitajan kanssa, joka useimmiten on äiti lapsen vauva-aikana. Jos isät olisivat yhtä paljon läsnä lapsen kahden ensimmäisen elinvuoden aikana kuin äidit, tulos voisi olla toisenlainen. Suomessa perheen oletetussa toimintamallissa äiti on kotona lapsen ensimmäisenä vuotena ja isä käy töissä. Näin ollen lapsen ja isän yhteinen aika voi päivässä jäädä melko vähäiseksi. Lisäksi tulee huomioida yhteiskunnallinen ajankohta, jolloin tutkimusaineisto on kerätty. Tuolloin 1990-luvulla tyypillistä oli, että äidit olivat enemmän lasten kanssa kotona kuin isät. Tänä päivänä Suomessa isyyttä pyritään nostamaan esille ja paljon on puhuttu siitä, että äidin ja isän tulisi jakaa vanhempainlomat tasaisesti keskenään. Äidin vahvaa yhteyttä lapsen taitoihin tukee Hallers-Haalboom ym., (2014) tutkimus, jossa äidin ja

isän erilaisen toiminnan lapsen kanssa ajatellaan johtuvan siitä, että äideillä on enemmän tietoa lapsesta ja tämän käyttäytymisestä kuin isillä. Toinen vaihtoehto voisi olla, että äidit reagoivat herkemmin lapsen tarpeisiin kuin isät.

Leikkitilanteissa monet vanhemmat järjestelivät tavaroita oman mielensä mukaan, ilman että olisivat olleet vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Vanhemman hyvä taito ohjata lasta, parantaa lapsen kognitiivisia taitoja (Martin ym., 2016). Nämä vanhemmat kuvailevat verbaalisesti koko ajan toimintaansa lapselle. Näissä tilanteissa vanhemmat unohtivat täysin lapsen itsenäisen toiminnan, eivätkä he kunnioittaneet lapsen toiminnan tavoitteita. Jossain videoissa huomasi, että vanhempi oli innostuneempi leluista ja vei omia tavoitteitaan kohti omia päämääriään unohtaen lapsen mukanaolon. Emotionaalista kehitystä tukeva vanhempi antaa lapselle tilaa leikkiä, ei tunkeudu lapsen toimintaa ja sekä antaa lapsen johtaa leikkiä (Hallers-Haalboom ym., 2014). Monissa videoissa vanhempi kyseli ja pyysi lasta nimeämään asioita sen sijaan, että olisi itse nimennyt asian. Tällöin vanhemman oppimaan ohjaus ei ollut taitavaa ja tukenut lapsen oppimista. Vanhemman kyky havaita lapsen taitoja ja osata vastata niihin asiaan kuuluvalla tavalla on perusedellytys kognitiivisten taitojen kehityksessä (Vygotsky, 1978). Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tunteiden nimeämiseen tarvitaan aikuisen sanoittamista ja kielellistä osaamista, kuten Isosävi ja Lundén (2013) toteavat tiiviin yhteissäätelyn edistävän lapsen sisäsyntyistä itsesäätelystä, joka puolestaan kehittää lapsen ajattelua ja tunteita.

Tutkimuksen vahvuudet ja heikkoudet

Tämän tutkimuksen vahvuutena nähdään luotettava testaus. Testaukset on suoritettu hyvin tarkasti ja selkeästi, jolloin tulokset eivät ole moniselitteisiä tai tulkittavissa toisin. Vahvuutena voidaan katsoa olevan, ettei tämänkaltaista vanhemman sensitiivisyyttä ja lapsen tunteiden tunnistamista ja nimeämistä vertailevaa tutkimusta ole tehty aiemmin Suomessa. Ulkomailta tehtyjä vastaavanlaisia tutkimuksia on tehty jonkin verran (McKown ym., 2009; Rieffe, & De Rooij, 2012; Ichikawa, & Yamaguchi, 2013). Äidin ja lapsen tai isän ja lapsen välistä vuorovaikutusta on tutkittu niin kansainvälisesti kuin Suomessa (Bretherton, 2010; Gordon & Fieldman, 2008; Kouvo ym., 2003; Malinen ym., 2006; Lundén & Silvén, 2011), mutta tutkimukset joissa olisi huomioitu molemmat vanhemmat lapsen kanssa ovat harvinaisia. Lasten tunnetaitojen tutkimusta on tehty paljon kansainvälisesti (esim. McKown ym., 2009; Ichikawa & Yamaguchi, 2013; Rieffe & De Rooij, 2012), mutta näissä tutkimuksissa ei kuitenkaan ole tutkittu äidin tai isän toiminnan yhteyttä lapsen tunnetaitoihin. Tämän tutkimuksen vahvuutena on, että tutkimuksessa on ollut mukana molemmat vanhemmat.

Tässä tutkimuksesta saatu tulos äidin merkitsevyydestä lapsen taitoon nimetä tunteita viittaa siihen, että varhaislapsuus on lapsen kehityksen kannalta tärkeää. Tämä tutkimus korostaa äidin tärkeää roolia lapsen kehityksen tukijana. Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten pohjalta olisi mielenkiintoista tutkia vaikuttaisiko nykypäivän vanhemmuus eri tavalla merkitsevyyteen lasten taidossa tunnistaa ja nimetä tunteita. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia, vaikuttaako isän toiminta lapsen taitoon tunnistaa tai nimetä tunteita myöhemmällä iällä.

LÄHTEET

Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Barnett, M., Den, M., Mills-Koonce, R., Willoughby, M., & Cox, M. (2008). Interdependence of parenting of mothers and fathers of infants. *Journal of Family Psychology*, *22*(3), 562–573.

Biringen, Z., Derscheid, D., Vliegen, N., Closson, L., & Easterbrooks, M. (2014). Emotional availability (EA): Theoretical background, empirical research using the EA Scales, and clinical applications. *Developmental Review*, *34* (20), 114–167.

Bretherton, I. (2010). Fathers in attachment theory and research: a review. *Early child development and care*, *180*(1-2), 9–23.

Gordon, I., & Fieldman, R. (2008). Synchrony in the triad: Microlevel process model of coparenting and parent-child interactions. *Family Process*, *47*(4), 465–479.

Hallers-Haalboom, E., Mesman, J., Groeneveld, M., Endendijk, J., van Berkel, S., van der Pol, L., & Bakermans-Kranenburg, M. (2014). Mothers, fathers, sons and daughters: Parental sensitivity in families with two children. *Journal of family psychology*, *28*(2), 138–147.

Ichikawa, H., & Yamaguchi, M. (2013). Infants' recognition of subtle anger facial expression. *Japanese Psychological Research*, *56*(1), 15–23.

Isosävi, S., & Lunden, M. (2013). Vanhemman ja vauvan vuorovaikutuksellinen yhteisääätely. *Psykologia*, *48*(05-06), 371–382.

Keinänen, R., Aunola, K., Lerkkanen, M.-K., Poikkeus, A.-M., Nurmi, J.-E., & Kiuru, N. (2011). Vanhemmuustyylien merkitys taidoiltaan erilaisten lasten sosiaalisessa kompetenssissa. *NMI-Bulletin*, *3*, 15–33.

- Kouvo, A., Virtanen, E., & Silvén, M. (2003). Kiintymys suomalaisissa perheissä äidin, isän ja lapsen kiintymyssuhteiden vastaavuus. *Psykologia*, 38(1), 34–40.
- Leppänen, J. (2001). Ennustaako tunteiden ilmaisujen tunnistamistarkkuus lasten sosiaalista kyvykkyyttä. *Psykologia*, 36(6), 429–438.
- Little, C., & Carter, A.S. (2005). Negative emotional reactivity and regulation in 12-month-olds following emotional challenge: Contributions of maternal–infant emotional availability in a low-income sample. *Infant Mental Health Journal*, 26(4), 354–368.
- Lovas, G. (2005). Gender and patterns of emotional availability in mother-toddler and father-toddler dyads. *Infant mental health journal* 26(4), 327–353.
- Lundén, M., & Silvén, M. (2011). Vauvan kahdenkeskinen leikki äidin ja isän kanssa – perheiden erot yhteissäätelyssä ennustavat lapsen kieli- ja kommunikaatiotaitojen kehitystä. *Psykologia*, 46(06), 396–406.
- Malinen, K., Sevón, E., & Kinnunen, U. (2006). Työssäkävien pienten lasten äitien ja isien kokemukset vanhemmuudesta. *Psykologia* 41(5), 345–360.
- Martin, A., Ryan, R., & Brooks-Gunn, J. (2007). The join influence of mother and father parenting on child cognitive outcomes at age 5. *Early Childhood Research Quarterly*, 22(4), 423–439.
- Matte-Gagné, C., Harvey, B., Stack, D., & Serbin, L. (2015). Contextual specificity in the relationship between maternal autonomy support and children’s socio-emotional development: A Longitudinal study from preschool to preadolescence. *J Youth Adolescence*, 44(8), 1528–1541.
- McKown, C., Gumbiner, L. M., Russo, N. M., & Lipton, M. (2009). Social-emotional learning skills, self-regulation, and social competence in typically developing and clinic-referred children. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 38(6), 858–871.

- Nichols, S., Svetlova, M., & Brownell, C. (2010). Toddlers' Understanding of Peers' Emotions. *The Journal of Genetic Psychology, 171*(1), 35–53.
- Nummenmaa, L. (2009) *Tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- Rieffe, C., & De Rooij, M. (2012). The longitudinal relationship between emotion awareness and internalising symptoms during late childhood. *European Child & Adolescent Psychiatry 21*(6), 349–356.
- Salo, S., & Flykt, M. (2013). Lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen saatavillaolon merkitys lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa. *Psykologia, 48*(5), 402–416.
- Silvén, M., & Vienola, M. (1995). Varhaisesta kiintymyssuhteesta vuorovaikutukseen. *Psykologia 30*(6), 445–457.
- Silvén, M., Poskiparta, E., Niemi, P., & Voeten, M. J. M. (2007). Precursors of reading skill from infancy to first grade in Finnish: Continuity and change in a highly inflected language. *Journal of Educational Psychology, 99*(3), 516–531.
- Silvén, M., Niemi, P., & Voeten, M. J. M. (2002) Do maternal interaction and early language predict phonological awareness in 3- to 4-year-olds? *Cognitive Development, 17*(1), 1133–1155
- Sorariutta, A., Hannula-Sormunen, M., & Silvén, M. (2017). Maternal sensitivity in responding during play and children's pre-mathematical skills: a longitudinal study from infancy to preschool age. *European Journal of developmental psychology, 13*(1), 1–15.
- Steele, H., Steele, M., & Croft, C. (2008). Early attachment predicts emotion recognition at 6 and 11 years old. *Attachment & Human Development, 10*(4), 379–393.
- Tirkkonen, A., Kokkonen, M., & Pulkkinen, L. (2004). Tunteiden säätelyn siirtyminen vanhemmilta lapsille lapsilähtöisen vanhemmuuden välityksellä. *Psykologia 39*(1), 46–58.

Widen, S., & Russell, J. (2010). Children's scripts for social emotions: Causes and consequences are more central than are facial expressions. *British Journal of Developmental Psychology, 28*(3), 565–581.

Vygotsky, L., (1978). *Mind in society*. Cambridge: Harvard University Press.

Wang, Y., Liu, H., & Su, Y. (2014). Development of preschoolers' emotion and false belief understanding: A longitudinal study. *Social Behavior and Personality: an international journal, 42*(4), 645–654.

Widen, S., & Russell, A. (2004). The relative power of an emotion's facial expression, label, and behavioral consequence to evoke preschoolers' knowledge of its cause. *Cognitive development, 19*(1), 111–125.